

tahsin görgün ile modernleşme, çağdaşlaşma ve batılılaştırma üzerine söyleşi

TAHSİN GÖRGÜN

Prof. Dr., TDV İslam Araştırmaları Merkezi

Eskireni: Modernleşme, Asrîleşme, Muasırlaşma, Çağdaşlaşma ve Garplaşma (Batılaşma veya Batılılaştırma) kavramlarının hepsi aynı amaç ve hedefleri mi ifade etmektedir? Yoksa farklı anlamlar çıkarılabilir mi?

Tahsin Görgün: Bu terimler her ne kadar aynı şeyi ifade etmek için kullanılıyor gibi gözükse de her birisi iştikak cihetinden farklı olduğu için, bu iştikaka binaen bu terimleri kullananlar, farkında olsunlar veya olmasınlar, bu terimleri kullanmakla bir tercihte bulunuyorlar ve bu tercih, terimi kullananlardan daha çok, bu terimin muhataplarının bu terimden, iştikakın da tesiri ile, 'nispeten belirli' bir şey anlamalarına sebep olmaktadır; terimden anlaşılan bu şey her zaman terimi kullananın kasdı-

na mutabık olmayabilmektedir. Bu sebeple bir konuda konuşurken kullanılan dilin, yani terimlerin kendilerinin önemli olmadığı gibi bir düşünce yanlıştır. Dilde anlamın nerede başladığı ile ilgili kadim soru, burada da caridir ve bunu biz 'aynı zamanda kelimedede' diye cevaplandırabiliriz. Her ne kadar 'istilahlarda tartışma olmaz' gibi bir deyim olsa da bunu ancak istilah'ın medlülü karşımızda ve herkes tarafından biliniyorsa söyleyebiliriz. Halbuki burada biz, isim verirken aynı zamanda müsemma hakkında da bir belirleme yaptığımızdan dolayı, ismin, kendisi ile birlikte müsemmayı da belirlediği bir durumla karşı karşıyayız. Bu hususu biraz açıklayınca bu hassasiyet daha açık anlaşılacaktır.

Biz sondan başlayalım: Garplaşma (Batılaşma) tabiri, kendi içinde bir vahdet teşkil eden ve Garp dışı denilebileceklerden tef-

rik edilebilir bir 'birim'in mevcut olduğu varsayımına dayanır. Garb'ın ne olduğu Garb'ın tarihinin hiçbir döneminde belirli olmadığı için, Garp en azından iki taraflı bir keyfîliği içinde taşır: Garp dışında olanların Garb'a ait olarak bilinenlerden neyin 'aslî' neyin 'fer'î' olduğunu tespit etmeleri epeyce keyfî ve itibarî olduğu gibi, Batı'ya dahil olanların da önceliklerinin farklı olması hasebiyle, Garb'ın keyfiyeti bir itibarîliği içerir. Garplaşma, kısaca Garb'a dahil olmayanın, Garp'ta olup da Garb'a dahil olmayanda mevcut olanı üstlenmesini ifade eder ve zorunlu olarak bir Garp Garp olmayan tefrikini iktiza eder. Bu tefrik, Garb'ta, Garb'a dahil olmayandan daha fazla bir şeyler bulunduğunu ve bu fazlalığın, 'fuzûlîlik' olmayıp bir 'fazilet' olduğunu da ima eder. Bu isimlendirme, bir eksikliğin, bazı şeylerin üstlenilmesi yoluyla telafi edilme-

sini ifade ettiği gibi, bunun da ötesinde, Garb'a ait olmayanın, Garb'a ait olmaya yönelmesi, eğer bu aidiyet gerçekleşmezse, hiç değilse Garplı imiş gibi bir görüntü elde etme, Garplaşmanın delalet ettiği mananın önemli bir kısmını teşkil etmektedir. Garp garplaşamayacağına göre, Garplaşma Garp ile Garp dışı arasında tek yönlü bir ilişkiyi ifade eder.

Garblaşma veya Batılılaşma dışındaki bütün terimler, asılları Türkçe ve Arapça olsa da İslam dünyasının son yüz elli yıllık tarihinde, Batılı olarak bilinen toplumlardan, epeyce seçmeci olarak, önceleri sanayi ve teknoloji kastedilmekle birlikte, bazı toplumsal ve ahlaki unsurların üslenilmesi ve taklit edilerek benimsenmesi sürecini ifade etmek için kullanılmıştır.

Çağdaşlaşma ise, benzer bir şekilde, çağın 'dışında' veya çağın 'gerisinde' kalmış olan bir grubun veya bir toplumun, bu halini 'çağ lehine' değiştirerek, kendisini Çağ'ı oluşturan her neyse ona ulaştırmasını ifade etmektedir. Ancak çağ'ın ne olduğunu kimin veya neyin belirttiği ile ilgili soru, cevabı belirsiz bir soru olmakla birlikte, ve bu sorunun cevabı, en azından son 150 yıllık dönemde Batının mevcut hali olarak verildiği için, kendinde Batılılaşmayı öngörmediği halde, tarihî olarak Batılılaşma olarak anlaşılmış ve uygulanmıştır. Diğer taraftan çağ'ın ne olduğu sorusu da aynen Batı'nın veya Garb'ın ne olduğu sorusu gibi epeyce keyfî olarak cevaplanabildiği için, belirli bir içeriği yoktur. Bu, güçlülük ve bir anlamda güçperestlik olarak tahakkuk etmekte ve bir şekilde güçlü olan (veya güçlü olduğu düşünülen) toplumların bu sebeple belirleme yetkisine sahip oldukları varsayımına bağlı olarak çağ da içerik kazanmaktadır. Kabaca 'çağdaş', aynı çağda yaşayan

anlamına gelmekle birlikte, bu çağ genellikle aynı tarihte anlamına değil, normatif olarak belirlenmiş, gücü elinde bulunduranların lehine bir yönelişle kullanılmakta; bu yönden çağdaşlaşma, daha çok etkin olanları etkin oluşlarını sağladığı düşünülen unsurlarına bakarak taklit etme anlamına gelmektedir. Bu da son zamanlarda Garplaşma ile müteradif olarak kullanılması esasını teşkil etmektedir. Ancak bu terim, şimdiye kadar kullanıldığından farklı olarak, güç vurgusu terk edilip varlık ciheti ön plana çıkarılarak daha farklı bir yönelişle kullanılabilir ve o zaman, şimdiye kadarki kullanımındaki sıkıntılar bertaraf edilebilir.

Muasırlaşma, bugün birçokları tarafından kullanılan çağdaşlaşmanın eskiden kullanılan bir şeklidir. Çağdaşlaşma için söylenen ana hatları ile muasırlaşma için de geçerlidir. Bu terimde belirsiz olan, 'asır' terimi olduğu gibi, muasır, aynı asırda bulunan anlamına gelmekte, ancak bu bir anlamı ile Batı dillerindeki 'contemporaine'e tekabül etmekte ise de burada sizin sorunuzdaki anlamı daha çok gücünü geçerlilikten alan bir normatifiklik, bir 'bağlayıcılık' içermektedir. Eskimolar ve Fransızlar aynı zaman diliminde bu dünyada yaşamakta iseler de (=contemporaine), muasırlaşma terimini yaygın olarak kullananlar tarafından insanlığın geçirdiği varsayılan kültürel evreler anlamında medenî asırlar açısından muasır olarak kabul edilmezler. Muasır terimi, bir başka cihetten teknolojinin sağladığı imkanları ifade etmek için de kullanılır. Mesela 'muasır iletişim vasıtaları' denildiğinde, geçmişte kullanılmayan ve daha çok bu yüzyılda kullanılmaya başlanan telefon, radyo, televizyon ve nihayet internet gibi vasıtalar kastedilmektedir. Birçokları 'muasır medeniyet' derken genel-

likle muasırlığın bu tekniğe matuf kullanımına bakmakta; ancak bir çok kültürel unsur da biraz da teknikleştirilerek, teknik ciheti ile 'ileri' veya 'gelişmiş' olarak kabul edilebilecek şeyler arasına katılmaktadır. Bir vakitler muasırlığın Fransızca konuşmak ile neredeyse eş anlamlı olarak kabul edilmesi bununla alakalıdır.

Asrîleşme ve modernleşme de biri 'asır', diğeri ise 'modern' terimleri ile irtibatlı olarak türetilmiş terimlerdir. Bunlardan asrîleşme, modernite ile irtibatlı olarak ve modernleşmenin tercümesi olarak kullanılmış olsa da bu terimlerin kullanıldığı yere bağlı olarak anlamları da değişmiştir. Batı olarak bilinen veya öyle kabul edilen ülkelerde modernleşme daha çok o toplumların kendi 'tabii tarihlerinin bir devamı' olarak algılanarak, bu toplumların hayatlarında geçerli olan veya tesirini arttıran fenomenlere modern denildiği gibi, bu aynı zamanda teknik ve teknolojik ciheti ile de kullanılmaktadır: Bir fabrikanın modernleşmesi demek daha fazla mekanize olması ve insanın fizik gücünün daha az kullanılması demektir. Ancak bizde bu iki terim kısmen teknik ve teknolojik olarak kullanılsa da genel olarak ahlakî ve toplumsal ilişkiler alanında 'Batılı' anlamında kullanılmaktadır.

Kısaca bütün bu terimler için şunu ifade edebiliriz: (Garblaşma veya Batılılaşma dışındaki) bütün terimler, asılları Türkçe ve Arapça olsa da İslam dünyasının son yüz elli yıllık tarihinde, Batılı olarak bilinen toplumlardan, epeyce seçmeci olarak, önceleri sanayi ve teknoloji kastedilmekle birlikte, bazı toplumsal ve ahlakî unsurların üstenilmesi ve taklit edilerek benimsenmesi sürecini ifade etmek için kullanılmıştır. Batıların kendilerini evrimci bir

süreçte insanlığın en gelişmiş kültür ve medeniyetine, -buna inançlar ve düşünceler, ahlak ve siyaset de dahildir- sahip olduklarına inandıkları ve kendilerine ait olarak kabul etmedikleri bir kısım insanlara bunu kabul ettirdikleri için, mesela Fransa'da mevcudu ifade eden bir terim, Fransa dışında yaşayan bazı insanlar tarafından 'olması gereken' olarak algılanmıştır.

Bütün bu sürecin neticesi, sadece İslam dünyası için değil, belki daha fazla Güney ve Kuzey Amerika yerli kültürleri ve toplulukları, kısmen yani Müslümanlar tarafından muhafaza edilmeyen bölgeleri itibarıyla Afrika ve uzak doğu Asya'da, özellikle Müslümanların etkin olmadığı bölgelerde Batılılaşma Hıristiyanlaştırma ile el ele yürümüştür. Türkiye'de bile hâlâ birçoklarının gözünde misyonerler tarafından kurulan ve yürütülen yabancı okulları, çağdaşlığın, asrîliğin, muasır medeniyetin vs. temsil edildiği kurumlardır.

Garbçılığın, bütün dünyada tezahür ettiği şekli ile zorba bir karakter taşıması, Garbçılığın bir siyasî program olmasındandır ve bizzat Batılı kavramının başından itibaren Engizisyon ve Sansür terimlerinin (bu iki terimin de Müslüman dilinde bir karşılığı olmamıştır, olmayacaktır da) de ifade ettiği gibi, zorba bir mahiyeti vardır.

eskiyeni: Tanzimat ve arkasından Meşrutiyet döneminde, Batıcıların ve İslâmcıların, "devletin kurtulması" sorununa yaklaşımları farklı yorum ve yöntemleri doğurmuştur. Ancak her iki cereyanın da beslendiği kaynak, sanki Batı'dan gelmekteydi. Batıcılar, "pozitivist ve materyalistlerin" ilke ve yöntemlerini benimserken, İslâmcılar "anti-materyalistler ve spiritualistlerin" fikirlerini takip etmekteydiler. Bu doğal bir durum mudur? Bu noktayı biraz açar mısınız?

Tahsin Görgün: İslamcılığın ne zaman başladığı ve Batıcılığın içerik olarak tam da neyi öngördüğünü her zaman net bir şekilde belirlemek mümkün değildir. Ne Batıcılar, kelimenin tam anlamı ile Batı taraftarıdır; ne de İslamcılar kelimenin tam anlamıyla Batı ile radikal bir şekilde irtibatın kesilmesi taraftarıdır. Bunların ikisi de esas olarak 'devlet'i kurtarmak için gayret sarfeden insanların hazırladıkları 'siyasî birer programı' ifade etmektedir. Özellikle Garbçılığın, bütün dünyada tezahür ettiği

Batıcılık ve İslamcılık söz konusu olduğunda, bunların ikisinin de az veya çok, kartezyen bir tavır içinde ve belli ölçüde 'toplum mühendisliğini' öngören birer siyasal program oldukları söylenebilir.

şekli ile zorba bir karakter taşıması, Garbçılığın bir siyasî program olmasındandır ve bizzat Batılı kavramının başından itibaren Engizisyon ve Sansür terimlerinin (bu iki terimin de Müslüman dilinde bir karşılığı olmamıştır, olmayacaktır da) de ifade ettiği gibi, zorba bir mahiyeti vardır.

Burada geniş bir şekilde üzerinde durmamız mümkün olmasa da ifade etmeden de geçemeyeceğimiz bir husus vardır: Batı Avrupalıların Osmanlı Devleti ve toplumuna bakışları, Fransızların Mısır'ı işgali ile birlikte aniden değişmiştir. Daha önce çekindikleri büyük bir güç olan Osmanlı hakkında, gerekçeleri ne olursa olsun, yıkılmak üzere olan bir devlet olduğunu ilan eden bir propoganda kampanyası yürütmeye başladılar. Osmanlı devlet düzeni içinde ortaya çıkan bazı sıkıntılar, devletin bir valisinin, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'da isyanı, epeyce uzun süren bu iç savaş vs. kendisi ile birlikte yeniden bir 'tanzim'

ihtiyacını ortaya çıkarmış; bu çerçevede 'tanzimat' ilan edilmiştir ki ilan edilen Tanzimat, ilan edenlerin inancından daha çok, Batılıların devlet içinde daha fazla etkin olmalarını sağlayacak bazı düzenlemelerin yapılmasını içermekte ve o günkü devlet adamları tarafından 'zevahiri kurtarmak' amacıyla ve 'şimdilik' kaydıyla, yani uygun bir zamanda daha uygun bir şekilde düzenlenmek üzere, gerçekleştirilmekteydi. Belki Tanzimat sonrasında özellikle İstanbul'da yaşayan Müslim ve gayrimüslim insanların hayatında sonraki hayatı etkileyen en önemli olay, Kırım Savaşı ve bu savaş esnasında İstanbul'da uzun süre kalan İngiliz ve Fransız askerleri ile bu askerlerin yakınları ve bunların halk ile olan irtibatları olmuştur. Bu çerçevede 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra özellikle Lübnan'da ortaya çıkan Hıristiyan azınlık okulları yanında Anadolu'nun dört bir yanında açılan misyoner okulları da Batıcılığın içeriğini belirleyen unsurlar olarak dikkate alınmalıdır.

Batıcılık ve İslamcılık söz konusu olduğunda, bunların ikisinin de az veya çok, kartezyen bir tavır içinde ve belli ölçüde 'toplum mühendisliğini' öngören birer siyasal program oldukları söylenebilir. Batıcıların Batıcılığı mutlak değildi; ancak genel olarak Müslümanların yeryüzündeki hali ile onların kültürü arasında bir irtibat, bir illiyet ilişkisi kurdukları için, bu kültürü daha başarılı buldukları Batılı milletlerin kültürü ile değiştirmek veya dönüştürmek gibi bir tavırları vardı.

Benzer bir durum İslamcılık için de geçerlidir: İslamcılar da mevcut kültür veya din anlayışı ile Müslümanların hali arasında bir illiyet ilişkisi buluyorlardı ve bu ilişkiyi 'dini istlah' yoluyla dönüştürmek istiyorlardı.

Hem Batıcıların hem de İslamcılarının sorunları belirlerken baktıkları, etkin Batılıların hali olduğu için, Batı her iki grubun varlığı için zorunlu bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu boyut, kendisini daha açık bir şekilde, varlık ile irtibat söz konusu olduğunda göstermektedir ki bu, her halükarda hayatın planlanması düşüncesinde kendisini bulmaktadır. Hayatın planlanması, planlı bir hayat sürme ile karıştırılmamalıdır. Hayatın planlanması, bütün bir toplumsal hayatın planlanması anlamına geldiği için, insanın ayırıcı hususiyeti olan özgürlüğün terk edilmesi ile mümkündür.

Baticıların ve İslamcılarının birbirinden mutlak ve kesin çizgilerle ayrılması mümkün olmamakla birlikte, Batı ile ilgilerinde bazı tercihlerin fark edilir olduğunu söylemek mümkündür. Bu tercihlerde kendilerine Baticı diyen veya denilen bazı yazar ve münevverlerin Batı Avrupa'da etkin olan bazı materyalist bilim adamı ve düşünürlerin eser ve fikirlerini kendilerine daha yakın bulduklarını; buna karşılık İslamcı olarak nitelenebilecek fikir ve ilim adamlarının 'spiritualist' olarak bilinen Batılı düşünürleri kendilerine daha yakın buldukları doğru olmakla birlikte, ne Baticıların ne de İslamcılarının mutlak anlamda bir 'teslimiyet' halinde bulunmadıklarını söylemek gerekir. En uç noktada gözüken Ağaoğlu Ahmed ile Abdullah Cevdet bile, nihaî tahlilde, bu milletin ve bu kültürün birer ferdi olarak Batı ile irtibat kuruyorlar ve Batı'yı zorunlu olarak buradan ve buraya göre kavriyorlardı. Buna karşılık Said Halim Paşa ve Mehmed Akif gibi İslamcılar, Müslümanların farklı bir medeniyeti ve farklı bir dünyası olduğundan hareket etseler de Batı ile bir 'alışveriş' ilişkisi içinde bulunmayı zorunlu kabul ediyorlardı.

eskireni: Türkiye Cumhuriyeti'nin dolayısıyla yöneticilerin hedeflediği, çağdaşlaşma projesi tamamlandı mı? Eğer tamamlanmadıysa farklı bir mecraya mı yöneldi?

Tahsin Görgün: Çağdaşlaşma, yukarıda da ifade edildiği gibi, zorunlu olarak Garblaşmayı (Batılılaşmayı) içermemekte ise de belirli bir dönem Garblaşma olarak yürütülmüştür. Garblaşmanın yürütülüş şekli de bir tür kültür alış veriş şekline olmayıp belli ölçüde kendi kültürünü yasaklamasa da geri plana bırakarak Batı kültürünün muhtelif unsurlarını eğitim ve basın yayın yoluyla insanlara empoze etme şeklinde gerçekleşti. Biz bu empozenin nasıl gerçekleştiğini en açık bir şekilde sanat alanında takip edebiliriz: Türkiye'de 1980'li yıllara kadar devlet kurumlarında yüksek seviyede Batı musikisi öğretilmiş ve bu amaca matuf olarak açılan musiki konservatuvarı Batı musikisi konservatuvarı olmuştur. Türkiye'de Türk musikisinin konservatuarda öğretilmesinin tarihi oldukça yenidir. Bugün Türkiye'de hem Batı musikisi hem de Türk musikisi öğretilmektedir. Bu

Hayatın planlanması, planlı bir hayat sürme ile karıştırılmamalıdır. Hayatın planlanması, bütün bir toplumsal hayatın planlanması anlamına geldiği için, insanın ayırıcı hususiyeti olan özgürlüğün terk edilmesi ile mümkündür.

da Türkiye'nin mutlak bir garbcılık yoluna girmediğini; garblaşma ile çağdaşlaşma arasından bir tefrik yapılarak, garblaşmanın empoze edilmekle birlikte bunun kategorik bir şekilde yapılmadığını söylemek mümkündür. Bir dönemde bütün bir dünyayı etkisi altına alan Batı hegemonyası ya-

vaş yavaş yok olurken, ortaya yeni bir manzara çıkmaktadır. Bugün şunu açık bir şekilde görebilir ve söyleyebiliriz: Batılılaşma bütün dünyada bitmiştir. Bundan sonra gerçekleşmekte olan muhtelif insan gruplarının, Batı kültürünü de dikkate almakla birlikte, insanlığın geleceğini birlikte şekillendirmeleridir.

Günümüzde Batı toplumlarının ve kültürünün içinde bulunduğu hali dikkate aldığımızda, Batılılaşmanın artık anlamlı bir şey olmadığı ve gerçekleşmekte olan insanlığın geleceğinin şekillenmesine, diğer milletlerin olduğu gibi Türklerin de iştirak etmeleridir. Bu iştirak bilfiil bir varoluş şekli olduğu için, geleceğe bir katkı olarak gerçekleşmek zorundadır. Şu anda Türkiye’de yaşanan belirsizlik Türklerin geleceğe katkısının ne cihette olacağı hususundaki belirsizliktir. Mesele, klasik dili kullanarak ifade edecek olursak, bir ‘heliyyet’ mesele-

Bugün şunu açık bir şekilde görebilir ve söyleyebiliriz: Batılılaşma bütün dünyada bitmiştir. Bundan sonra gerçekleşmekte olan muhtelif insan gruplarının, Batı kültürünü de dikkate almakla birlikte, insanlığın geleceğini birlikte şekillendirmeleridir.

si değil, bir ‘keyfiyet’ meselesidir. Yani insanlığın geleceğine bir katkı olsun mu olmasın mı, olabilir mi olamaz mı sorusu, artık cevaplanmıştır: Türkler, insanlığın geleceğine katılarak katkıda bulunacaklardır; soru bunun nasıl olacağı ile alakalıdır.

Çağdaşlaşma içinde, yaşanan şartlar ile irtibatlı olarak anlamını kazanan bir terim olduğu için, hayatiyeti en yüksek olan ve hayata en yakın olanı, dolayısı ile etkin olanı ifade eder. Bu cihetten çağdaş olmak,

mevcut şartlar altında yaşayabilmenin ötesinde, hangi şartların karşımıza çıkacağını bilfiil belirleyebilmek ile alakalıdır; edilgen değil etkin bir varoluş şeklini ifade eder. Türkiye’nin bu cihetten önemli imkanları olduğunu düşünmemek, hatta görmemek için özel sebepler bulmak gerekir.

eskireni: Geçmişte Batıcıların hedeflediği ve adımlarını attığı muasır medeniyet seviyesine yükselme idealini (dolayısıyla Batı’yla “kader birliğini”), bugün “Muhafazakar Demokratlar” savunmaktadırlar ve icraata geçirme çabası içerisindedir. Amaçlanan hedeflerin fâillerindeki değişimi neye bağlıyorsunuz?

Tahsin Görgün: Farkında olunarak söylensin veya söylenmesin ‘Batılılaşma sonrası’ dönemde muasır medeniyet seviyesine yükselme tabiri son zamanlarda ‘muasır medeniyet seviyesini aşma’ olarak daha fazla kullanılır oldu, bildiğim kadarı ile. Bu ifadelerin muhtelif cihetlerden farklı anlamları vardır: Eğer bu ifade ile, mesela Türkiye’de şimdiye kadar yapılamayan bazı ‘teknolojik’ imkanların sağlanması kastediliyor ve bu anlamda bir ‘yarış’ kastediliyorsa, bu yarışın kendisini Türkiye’nin başlatmadığını ve böyle bir yarışın, nerede ve ne zaman ortaya çıkmış olursa olsun, bir devletin esas varoluş sebebi olan ‘milletin neyse o olarak güven içerisinde yaşamasını sağlamak’ amacı ile doğrudan irtibatı vardır. Eskiden olduğu gibi bugün de teknik ve teknoloji aynı zamanda bir güvenlik meselesidir ve bu alanda belirli bir yetkinliğe sahip olmayan devletler, milletin güvenliğini sağlamakta büyük zaafa düşerler.

‘Muasır medeniyet seviyesini aşma’ ifadesi bir başka cihetten, mesela Batı Avrupa ve Amerika gibi ülkelerde insanların özgür-

lükleri, toplumların içine düştüğü esaslı bir değer ve ahlakî krizin neticesinde, kısıtlanırken ve refah, bütün resmî verilerin aksine, yeniden Doğu'ya kayarken, toplumda refahın ve örgürlüklerin daha fazla artmasını ifade etmek için de kullanılıyor olabilir. Bu cihet, birinci cihet gibi üzerinde durulması gereken başka bir hususu ifade etmektedir.

'Muasır medeniyet seviyesini aşma' ifadesi başka bir cihetten toplumdaki bütün direnç unsurlarını törpüleyip etkisiz kılarak memleketi Batı Avrupa'ya herhangi bir formda, ister AB üyesi olarak isterse daha başka bir formda, mutlak olarak bağlamak ve onda nefyetmek olarak da kullanılıyor olabilir. Bu ise, mevcut durumu dikkate aldığımızda oldukça uzak bir ihtimal olarak durmaktadır. Çünkü yakın geçmişte dünyanın dört bir tarafında olup biten olayları takip ettiğimizde, Batı dünyasının bir 'yeniden Hıristiyanlaşma' sürecine girdiği veya sozulmaya çalışıldığını ve bu süreç neticesinde, Müslümanların Müslümanlığının daha da belirgin bir şekilde ortaya çıkacağını söylemek, boş bir kehanet değildir; yakın geçmişte Balkanlar'da ve Afrika'nın muhtelif yörelerinde takip ettiğimiz gelişmeler bize bunu anlatmaktadır.

Kısaca ifade etmek gerekirse Türkiye'nin Batı Avrupa ile bir kader birliği vardır; asırlarca Batı Avrupa, İslam ve Türk tarihinin bir parçası olarak varlığını idame ettirmiştir. Son iki yüzyılda durum sanki daha farklılaşmış ve Müslümanlar Batı tarihinin bir parçası haline gelmiş gibi gözükmektedir. Ancak bu hâl değişmekte ve yine tarih kendi aslî mecrasına dönmektedir. Önemli olan bu akısta etkin katılımın, geleceğin keyfiyetini de belirleyeceğinin farkında olmaktır. Bunu başarmak, eskiden birkaç

defa başarılmış olduğu için, mümkündür ve bütün alametler bunun tahakkuk edeceğini göstermektedir. Şu anda beklenen kaderi talep ederek bunda nasibini bulacak olan insan unsurunun kendi kendisi ile kendi kültürü ve kendisini o yapan zemin ile irtibatını güçlendirmesi ve bunu bütün insanlığın hizmetine sunabilecek dili oluşturacak gayreti göstermesidir.

Unutmamak lazımdır ki istitaat fiil iledir. ■